

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

เมื่อก้าวถึงการพัฒนาประเทศ คนส่วนใหญ่มักเข้าใจว่าต้องเป็นการทำให้เศรษฐกิจขยายตัวเพียงอย่างเดียวเท่านั้น เช่นเดียวกับการพัฒนาเศรษฐกิจของไทยในอดีตที่ผ่านมา มักมุ่งเน้นไปที่การขยายตัวทางเศรษฐกิจ (GDP growth) และการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจเป็นหลัก ซึ่งความจริงแล้วการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศมิใช่เพียงแต่กระบวนการซึ่งทำให้เกิดการเพิ่มขึ้นของรายได้เท่านั้น แต่ควรจะครอบคลุมไปถึงการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ในทางที่ดีขึ้น อาทิ สิ่งแวดล้อมที่ดีขึ้น คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และความเหลื่อมล้ำในด้านต่างๆ ของคนในสังคมที่ควรน้อยลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกระจายรายได้จะต้องเป็นไปอย่างเสมอภาค นั่นคือ ประชากรของประเทศส่วนใหญ่จะต้องได้รับประโยชน์จากรายได้ที่เพิ่มขึ้นอย่างเท่าเทียมกัน เนื่องจากรายได้เป็นตัวแปรหนึ่งที่บอกถึงความสามารถของคนในการเข้าถึงและใช้ทรัพยากรของสังคมเพื่อการดำรงชีวิต ดังนั้น การกระจายรายได้จึงสามารถบ่งชี้ถึงความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศที่สำคัญประการหนึ่ง

ประเทศไทยได้เริ่มจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมาเพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504 แต่ทั้งนี้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1-4 (พ.ศ. 2504-2509, 2510-2514, 2515-2519 และ 2520-2522) มิได้ให้ความสำคัญต่อการกระจายรายได้ แต่มุ่งเน้นในเรื่องของการขยายอัตราความเจริญทางเศรษฐกิจเป็นหลัก โดยมีเรื่องชีวิตคือ อัตราการเติบโตของผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติโดยเริ่มมีการระบุถึงการแก้ปัญหาความยากจนในชนบทแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) แต่ก็มีใช้ประเด็นหลักของแผน ต่อมาแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) จึงมีการขยายขอบเขตการพัฒนาชนบทให้ครอบคลุมทั่วประเทศ แต่ก็ยังเป็นการเน้นการขยายตัวของระบบเศรษฐกิจควบคู่ไปกับการรักษาเสถียรภาพทางการเงินการคลัง แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) ได้มีความพยายามรักษาสมดุลด้านความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และการกระจายรายได้มากขึ้นแต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ต่อมาแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ได้เน้นคนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาและใช้อัตราการเติบโตของผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติเป็นตัวชี้วัด ซึ่งพบว่าการพัฒนาเศรษฐกิจที่ผ่านมายังไม่สามารถสะท้อนถึงการกระจายรายได้ว่าเท่าเทียมหรือเหลื่อมล้ำกันอย่างไร การแก้ไข

ปัญหาความยากจนมีบทบาทมากขึ้นในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) ซึ่งให้ความสำคัญกับการแก้ปัญหาความยากจนเป็นหลัก โดยระบุเป้าหมายเพื่อลดสัดส่วนความยากจนของประเทศให้อยู่ในระดับไม่เกินร้อยละ 12 ของจำนวนประชากร

จากข้อมูลของสำนักงานพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) พบว่าความยากจนของประเทศไทยลดลงอย่างต่อเนื่อง จากที่มีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 42.21 ของประชากรทั้งประเทศ หรือจำนวน 22.1 ล้านคนในปี พ.ศ. 2531 ลดลงเหลือเพียงร้อยละ 14.75 ของประชากรหรือประมาณ 8.5 ล้านคนในปี พ.ศ. 2539 แต่เมื่อเกิดวิกฤตเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 เศรษฐกิจตกอยู่ในภาวะถดถอย ส่งผลกระทบให้สัดส่วนคนจนเพิ่มสูงขึ้นเป็นร้อยละ 17.46 หรือเป็นจำนวนคนจน 10.2 ล้านคนในปี พ.ศ. 2541 สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่าภาวะชะงักงันทางเศรษฐกิจมีผลกระทบโดยตรงต่อปัญหาความยากจน แม้ระบบเศรษฐกิจเริ่มส่งสัญญาณฟื้นตัวขึ้นในปี พ.ศ. 2543 แต่สัดส่วนคนจนยังไม่ลดลง กลับสวนทางกับทิศทางการขยายตัวของระบบเศรษฐกิจ สัดส่วนคนจนเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 20.98 คิดเป็นจำนวนคนจน 12.6 ล้านคน หลังการฟื้นตัวทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องในช่วงปี พ.ศ. 2543-2545 มีผลให้ปัญหาความยากจนลดลงอย่างรวดเร็ว โดยสัดส่วนคนจนลดลงเหลือร้อยละ 14.93 คิดเป็นจำนวน 9.1 ล้านคนในปี พ.ศ. 2545 และได้ลดลงเหลือร้อยละ 9.55 คิดเป็นจำนวน 6.1 ล้านคนในปี พ.ศ. 2549 ซึ่งบรรลุเป้าหมายของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) ที่กำหนดเป้าหมายลดสัดส่วนคนยากจนให้เหลือไม่เกินร้อยละ 12 ของจำนวนประชากร ในปีพ.ศ. 2550 ซึ่งเป็นปีแรกของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 สัดส่วนคนจนลดลงเหลือเพียงร้อยละ 8.48 คิดเป็นจำนวนคนจน 5.4 ล้านคน (ตาราง 1.1)

แม้การขยายตัวของเศรษฐกิจจะส่งผลให้ความยากจนลดลงอย่างมาก แต่ประเทศไทยยังคงมีปัญหาทางสังคมที่ต้องได้รับการแก้ไข คือปัญหาการกระจายรายได้ ที่ก่อให้เกิดความแตกต่างเป็นอย่างมากระหว่างคนรวยและคนจน คนเมืองกับคนชนบท ตลอด 20 ปีของการพัฒนาเศรษฐกิจไทยในช่วงปี 2531-2550 พบว่าการกระจายรายได้ของประเทศไทยไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ เมื่อพิจารณาช่องว่างของรายได้ระหว่างคนในกลุ่มชั้นรายได้ต่างๆ โดยแบ่งกลุ่มประชากรตามระดับรายได้ (quintile by income) เป็น 5 กลุ่มเท่าๆ กันเรียงลำดับตามรายได้จากน้อยไปหามาก จะเห็นว่ามีความแตกต่างกันของรายได้ในแต่ละชั้นมาก โดยเฉพาะกลุ่มคนที่ร่ำรวยสุดกับกลุ่มคนยากจนสุด ทิศทางการกระจายรายได้ของกลุ่มประชากรร้อยละ 20 ที่มีรายได้สูงสุด (ร่ำรวยที่สุด) มีส่วนแบ่งรายได้ถึงร้อยละ 54.37 ของรายได้ทั้งหมดในปี พ.ศ. 2531 มาเป็นร้อยละ 54.93 ในปี พ.ศ. 2550 ในขณะที่กลุ่มประชากรร้อยละ 20 ที่มีรายได้ต่ำสุด (จนที่สุด) มีส่วนแบ่งรายได้ลดลงจาก 4.58 ในปี พ.ศ. 2531 มาอยู่ที่ร้อยละ 4.41 ในปี พ.ศ. 2550 ซึ่งหมายความว่า ผลผลิตของประเทศไทยที่คิดเป็นเงินได้ 100 บาท ตกเป็นของคนรวยถึง 54.93 ส่วนคนจนร้อยละ 20 (จนที่สุด) ได้รับรายได้ไปเพียง 4.41 บาท ความเหลื่อมล้ำของรายได้จะยิ่งชัดเจนมากขึ้นเมื่อเปรียบเทียบ

ช่องว่างของรายได้ระหว่างกลุ่ม ทั้งนี้ในปี พ.ศ. 2550 รายได้ของกลุ่มประชากรที่รวยที่สุดคิดเป็นสัดส่วนสูงกว่ารายได้ประชากรที่จนที่สุดถึง 12.47 เท่า (ตาราง 1.2)

ความแตกต่างของรายได้สามารถวัดเป็นค่าสัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาคด้านรายได้ ซึ่งก็คือ สัมประสิทธิ์จินี (Gini Coefficient) ซึ่งค่าสัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาคทางด้านรายได้ทั่วราชอาณาจักรของประเทศไทยมีค่า 0.50 ในปี พ.ศ. 2550 แตกต่างเพียงเล็กน้อยจากค่า 0.49 ในปี พ.ศ. 2531 แสดงถึงความเหลื่อมล้ำในประเทศไทยไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญมากนักในช่วง 20 ปี ที่ผ่านมา (ตาราง 1.3) ค่าสัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาคที่สูง หมายถึงผลของการเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจตกอยู่กับคนหมู่น้อย ในขณะที่ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศยังคงอยู่ในภาวะยากจน

ปัญหาการเหลื่อมล้ำของรายได้ในประเทศไทยทำให้เกิดช่องว่างระหว่างคนจนกับคนรวยมากขึ้น มีผลกระทบสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการแก้ไขปัญหาการกระจายรายได้ในประเทศไทย ซึ่งการพิจารณาแก้ไขปัญหาการเหลื่อมล้ำของรายได้อย่างจริงจังและเป็นระบบนั้น จำเป็นต้องเข้าใจสภาพและลักษณะของการกระจายรายได้รวมถึงปัจจัยที่มีผลต่อการกระจายรายได้ ทำให้ผู้ศึกษามีความสนใจศึกษาว่าปัจจัยใดที่มีผลต่อการกระจายรายได้ของประเทศไทย โดยทำการศึกษาข้อมูลในปี พ.ศ. 2545 และ พ.ศ. 2549 ซึ่งเป็นปีแรกและปีสุดท้ายของการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) ซึ่งเป็นแผนที่ให้ความสำคัญกับการแก้ปัญหาคความยากจนเป็นหลัก เพื่อใช้ผลการศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของแนวทางแก้ปัญหาคความไม่เท่าเทียมกันของการกระจายรายได้ในประเทศไทยต่อไป

ตารางที่ 1.1 ช่องว่างความยากจน ความรุนแรงปัญหาความยากจน เส้นความยากจน สัดส่วนคนจน และจำนวนคนจน

	แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6		แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7			แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8		แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9			แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10
	2531	2533	2535	2537	2539	2541	2543	2545	2547	2549	2550
ตัวชี้วัด	2531	2533	2535	2537	2539	2541	2543	2545	2547	2549	2550
ช่องว่างความยากจน	11.4	8.05	6.62	3.92	2.85	3.35	4.24	2.75	2.01	1.81	1.45
ความรุนแรงปัญหา ความยากจน	4.3	2.82	2.23	1.22	0.85	0.99	1.3	0.81	0.56	0.53	0.41
เส้นความยากจน (บาท/คน/เดือน)	633	692	790	838	953	1,130	1,135	1,190	1,242	1,386	1,443
สัดส่วนคนจน (ร้อยละ)	42.21	33.69	28.43	18.98	14.75	17.46	20.98	14.93	11.16	9.55	8.48
จำนวนคนจน (ล้านคน)	22.1	18.4	15.8	10.7	8.5	10.2	12.6	9.1	7	6.1	5.4
ประชากรทั่วประเทศ (ล้านคน)	52.4	54.5	55.6	56.6	57.6	58.7	59.9	61.2	62.9	63.4	63.9

ที่มา : ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ, ประมวลผลโดย สำนักพัฒนาฐานข้อมูลและตัวชี้วัดภาวะสังคม
สำนักงานพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

ตารางที่ 1.2 การกระจายรายได้และความยากจนด้านรายได้ในช่วงปี พ.ศ. 2531-2550

กลุ่มประชากร ตามระดับรายได้	สัดส่วนรายได้ของประชากร (ร้อยละ)										
	2531	2533	2535	2537	2539	2541	2543	2545	2547	2549	2550
แผนพัฒนาฯ	ฉบับที่ 6		ฉบับที่ 7			ฉบับที่ 8		ฉบับที่ 9			ฉบับที่ 10
กลุ่ม 20% ที่ 1 (จนที่สุด)	4.58	4.29	3.96	4.07	4.18	4.3	3.95	4.23	4.54	4.03	4.41
กลุ่ม 20% ที่ 2	8.05	7.54	7.06	7.35	7.55	7.75	7.27	7.72	8.04	7.69	8.04
กลุ่ม 20% ที่ 3	12.38	11.7	11.11	11.67	11.83	12	11.5	12.07	12.41	12.13	12.42
กลุ่ม 20% ที่ 4	20.62	19.5	18.9	19.68	19.91	19.82	19.83	20.07	20.16	20.04	20.2
กลุ่ม 20% ที่ 5 (รวยที่สุด)	54.37	56.97	58.98	57.23	56.53	56.13	57.45	55.91	54.86	56.11	54.93
รวม	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
สัดส่วนกลุ่มที่5/กลุ่มที่1(เท่า)	11.88	13.28	14.9	14.07	13.52	13.06	14.55	13.23	12.1	13.92	12.47

ที่มา : ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ, ประมวลผลโดย สำนักพัฒนาฐานข้อมูลและตัวชี้วัดภาวะสังคม
สำนักงานพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

ตาราง 1.3 สัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาค (Gini coefficient) ของรายได้จำแนกตามภาคและตามพื้นที่

	แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6		แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7			แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8		แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9			แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10
	2531	2533	2535	2537	2539	2541	2543	2545	2547	2549	2550
ปี พ.ศ.	2531	2533	2535	2537	2539	2541	2543	2545	2547	2549	2550
ทั่วประเทศ	0.49	0.51	0.54	0.52	0.51	0.51	0.52	0.51	0.49	0.51	0.5
กรุงเทพฯ	0.39	0.42	0.46	0.4	0.4	0.41	0.42	0.44	0.42	0.45	0.47
ภาคกลาง	0.44	0.48	0.46	0.46	0.47	0.44	0.45	0.44	0.43	0.44	0.42
ภาคเหนือ	0.44	0.47	0.48	0.47	0.46	0.46	0.47	0.47	0.48	0.48	0.47
ภาคอีสาน	0.45	0.43	0.47	0.47	0.47	0.46	0.48	0.47	0.45	0.49	0.47
ภาคใต้	0.46	0.47	0.48	0.5	0.47	0.49	0.48	0.46	0.45	0.47	0.46
เขตเมือง	0.43	0.48	0.49	0.47	0.48	0.47	0.47	0.47	0.46	0.48	0.47
เขตชนบท	0.44	0.45	0.44	0.46	0.44	0.45	0.47	0.45	0.45	0.48	0.46

ที่มา: ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดย สำนักพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและการกระจายรายได้ สำนักงานพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ(สศช.)

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการกระจายรายได้และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการกระจายรายได้ (structural change) ในประเทศไทยในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา

1.3.1 ทำให้ทราบถึงปัจจัยที่มีผลต่อการกระจายรายได้และการเปลี่ยนแปลงของการกระจายรายได้ในประเทศไทยในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9

1.3.2 เพื่อให้ผู้วางแผนด้านนโยบาย (policy maker) และผู้ที่เกี่ยวข้องใช้เป็นแนวทางในการวางแผนและแก้ไขปัญหาความยากจนและความไม่เท่าเทียมกันในการกระจายรายได้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับอื่นๆต่อไป

1.4 ขอบเขตการศึกษา

ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการกระจายรายได้ในประเทศไทยในปี พ.ศ. 2545 และ พ.ศ. 2549 ซึ่งเป็นปีเริ่มต้นและสิ้นสุดของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 ซึ่งให้ความสำคัญกับการแก้ปัญหาความยากจนเป็นหลัก โดยระบุเป้าหมายเพื่อลดสัดส่วนความยากจนของประเทศให้อยู่ในระดับไม่เกินร้อยละ 12 ของประชากร โดยใช้ข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) ที่ได้จากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนทั่วราชอาณาจักร ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ

1.5 นิยามศัพท์

ค่าสัมประสิทธิ์จีนิ (Gini Coefficient) หมายถึง ค่าที่แสดงความแตกต่างของรายได้ครัวเรือน มีค่าระหว่าง 0-1 ถ้ามีค่าเป็น 0 แสดงว่าไม่มีความแตกต่างของรายได้ นั่นคือมีความเท่าเทียมกันของรายได้อย่างสมบูรณ์ แต่ถ้ามีค่าเป็น 1 แสดงว่ามีความแตกต่างของรายได้มากที่สุด นั่นคือมีความไม่เท่าเทียมกันของรายได้อย่างสมบูรณ์

รายได้ของครัวเรือน ประกอบด้วย

1. ค่าจ้างและเงินเดือน เงินรางวัลบริการ เงินโบนัส เป็นต้น
2. กำไรสุทธิจากการประกอบธุรกิจการเกษตรและธุรกิจอื่น
3. รายได้จากทรัพย์สิน เช่น ค่าเช่าที่ดิน ค่าลิขสิทธิ์ ดอกเบี้ย และเงินปันผล
4. เงินที่ได้รับเป็นการช่วยเหลือ บำเหน็จ บำนาญ เงินทุนการศึกษา
5. รายได้ที่ไม่เป็นตัวเงิน ได้แก่ มูลค่าของสินค้าและบริการที่ได้รับเป็นส่วนหนึ่งของค่าจ้างเงินเดือน มูลค่าของสินค้าหรืออาหารที่ครัวเรือนผลิตและบริโภคเอง (รวมค่าประเมินค่าเช่าบ้านที่ครัวเรือนเป็นเจ้าของ) หรือได้รับมาโดยไม่ต้องซื้อ

6. รายรับที่เป็นตัวเงินอื่น ๆ เช่น เงินที่ได้รับจากการประกันภัยหรือประกันชีวิต เงินรางวัล สลากกินแบ่ง และรายรับอื่น ๆ ในประเภทเดียวกัน

ค่าใช้จ่ายของครัวเรือน ประกอบด้วย

1. จำนวนเงินที่ครัวเรือนได้ใช้จ่ายเพื่อซื้อสินค้าและบริการต่าง ๆ เพื่อใช้ในการดำรงชีวิต
2. มูลค่าของสินค้าและบริการที่ได้รับเป็นส่วนหนึ่งของค่าจ้าง เงินเดือน สินค้าหรืออาหารที่ครัวเรือนผลิตและบริการเอง (รวมค่าประเมินค่าเช่าบ้านที่ครัวเรือนเป็นเจ้าของและอยู่อาศัยเอง) หรือได้มาโดยไม่ต้องซื้อ
3. รายจ่ายอื่น ๆ เช่น ค่าภาษี เงินบริจาค ค่าเบี้ยประกันภัย ค่าสลากกินแบ่ง ดอกเบี้ยจ่าย และรายจ่ายที่มีใช้เพื่อการบริโภคอื่น ๆ

สถานะทางเศรษฐกิจสังคมของครัวเรือน หมายถึง การจำแนกครัวเรือนเป็นกลุ่มตามสถานะทางเศรษฐกิจและสังคม โดยพิจารณาจากแหล่งรายได้ส่วนใหญ่ของครัวเรือน สถานภาพการทำงาน ประเภทของกิจกรรมในเชิงเศรษฐกิจและอาชีพเป็นหลัก โดยได้นำเสนอเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

1. ผู้ถือครองทำการเกษตร (รวมการทำประมงทะเล)
2. ผู้ดำเนินธุรกิจของตนเอง
3. ลูกจ้าง แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มย่อย คือ
  - ผู้ปฏิบัติงานวิชาชีพ นักวิชาการ นักบริหาร เสมียนพนักงาน และพนักงานผู้ให้บริการ
  - ผู้ปฏิบัติงานในการผลิต และก่อสร้าง คนงานเกษตร คนงานทั่วไป
4. ผู้ไม่ได้ปฏิบัติงานในเชิงเศรษฐกิจ หมายถึง บุคคลดังต่อไปนี้
  - แม่บ้านหรือผู้ที่ทำงานบ้าน
  - นักเรียน
  - ผู้เกษียณอายุและคนชรา
  - ผู้ไม่สามารถทำงานได้ เนื่องจากพิการทางร่างกายหรือจิตใจ หรือเนื่องจากเจ็บป่วยเรื้อรัง

คนขอทาน

หนี้สินของครัวเรือน หมายถึง เงินกู้ยืมที่ค้างชำระทั้งจากสถาบันการเงินและบุคคลอื่นนอกครัวเรือน รวมหนี้สินที่เกิดจากการเช่าซื้อ การซื้อสินค้าเงินผ่อน การซื้อเชื่อสินค้าจากร้านค้า การจำนำ การจำนอง เป็นต้น

อัตราการว่างงาน มีค่าเท่ากับ จำนวนผู้ที่ว่างงาน x 100 หารด้วยจำนวนผู้ที่อยู่ในกำลังแรงงานทั้งหมด

จำนวนการเจ็บป่วย หมายถึงจำนวนผู้ป่วยในจำแนกตามกลุ่มสาเหตุป่วย 75 โรคจากสถานบริการสาธารณสุข ของกระทรวงสาธารณสุข